

Jak reagovat na pandemii a jak se s ní vyrovnat na osobní i společenské rovině: etická perspektiva

Emanuele Lacca

DOI: 10.32725/cetv.2021.003

Abstrakt:

Článek s ohledem na současná témata související s covidem-19 přináší novou reflexi možných důsledků pandemie, a to z úhlu pohledu sociální nauky církve, jejích strategií a reakcí v každodenním životě. Autor ukazuje, že obecné dobro, solidarita a subsidiarita jsou základními principy sociální nauky církve a jako takové jsou zcela zásadní pro autentické zvládnutí pandemie a přežití jejích dopadů. Hlavním cílem je nastínit alternativní přístup k překonání zhroucení nastalého v důsledku pandemického stavu. Metodologicky text vychází z teoretické hermeneutiky, jež je vlastní humanitním vědám. Vzhledem k neustávajícímu vývoji pandemie autor zcela opomíjí statistickou stránku věci.

Klíčová slova: covid-19, etická odpověď, zvládnutí, naděje, odolnost, křesťanská sociální etika

Analýza eticko-mravního rozvoje globální situace, jakou pandemie, již několik posledních měsíců zakoušíme, bezpochyby je, si žádá mnohem širší reflexi. Ta by se neměla omezovat výhradně na jednoduchý komentář názorů volně se šířících občanskou společností. Tato reflexe tedy obsahuje a spojuje několik na sebe navazujících úvah vycházejících v první řadě z bezprostřední externalizace emočních reakcí, jakými jsou strach a hrůza z neznámého a pocitu nejistoty. V první řadě jsou tyto reakce zapříčiněny bezprecedentní situací, v níž se lidé znenadání ocitli a jež s sebou přinesla omezení osobních svobod a v nejzazším smyslu také omezení osobní důstojnosti.

V tomto příspěvku se tedy pokusím překročit pouhá pozorování a nastínit způsob, jímž lze o lidské osobě v době pandemie přemýšlet novým způsobem, a to z eticko-mravního úhlu pohledu. Nejde tedy o to zaujmout postoj, který by druhé v současné situaci povzbudil a/nebo vyjádřil soucit. Spíše jde o to, představit perspektivu hermeneutické interpretace člověka, který musí žít dál bez ohledu na momentální omezení. Proto se pokusíme odpovědět na jednu konkrétní otázku vyvstávající uprostřed nepřehledné sítě rozličných názorů na život během pandemie a po ní: „Jak se máme pokusit existovat, aniž bychom mohli sami sebe sdílet před ostatními na sociální rovině?“ „Exegeté viru nám hrdě zvěstovali, že z pandemie vyjdeme silnější, lepší a jednotnější.

1 Hodnocení eticko-sociálních dopadů pandemie obsažené v tomto článku vychází pouze a výhradně z autorovy osobní interpretace statistických dat a mnoha analyzovaných názorů. Autor v textu předkládá návrh, jak lze současnou situaci číst. Článek byl napsán mezi lednem a březnem 2021. Pandemická situace se však neustále vyvíjí, proto je možné, že následný vývoj ukáže autorovy úvahy jako liché.

Světlo na konci tunelu stále ještě nevidíme, posílení nejsme ani náhodou, jako společnost jsme oslabeni, oslabena jsou i naše práva, touhy a životní očekávání. V tomto prostředí v plné míře znovu ožil mor dvacátého prvního století.² Manuel Lázaro Pulido v předmluvě ke své knize *La pandemia del miedo* provokativně varuje před iluzemi, jež v člověku vyvolává slovník používající výrazy jako „síla“ nebo „odolnost proti covidu-19“. Takové iluze se objevily ve většině společností. Jsou proponovány nejen národními vládami, ale také občanskou společností a jejich smyslem je podpořit každého jednotlivce v rozhodnutí smířit se s omezeními, jež na něj pandemie klade, podporovat své bližní, druhé lidi.³ Nicméně během následujících měsíců snášení krize i bezprostřední zhoršení situace, které následovalo po každém neočekávaném rozvolnění, citelně snížily odolnost jednotlivce a oslabily lidskou společnost jako celek. Kvůli tomuto oslabení ztratily vlády kontrolu nad situací, ztratily směr, který by jim umožnil situaci zvládnout, nebyly s to zmírnit nárůst nákazy a lidé zcela pozbyli naděje na šťastné vyústění celé situace. Identický vývoj můžeme sledovat prakticky ve všech státech. Co tedy můžeme dělat? Kdo může převzít odpovědnost za zvládnutí kritické situace v okamžiku, kdy se lidé na jedné straně instinktivně uchylují k základním technikám přežití a na straně druhé naprosto ztrácí veškerou trpělivost? V tomto článku bych rád nastínil odpověď vycházející z alternativ opřených o principy a hodnoty sociální nauky církve.

1. Očividně se jedná o pandemii

Při pouhém pohledu na statistická data volně dostupná on-line lze snadno dojít k závěru, že čelíme pandemii. K datu poslední textové úpravy tohoto článku eviduje *Worldometer* po celém světě 116 616 674 případů covidu-19 u více než 221 národů nebo neuznaných autonomních území. Toto číslo reprezentuje téměř všechny národy.⁴ K 8. 2. 2021 je pouze třináct území, která dosud nebyla koronavirem vůbec zasažena: Cookovy ostrovy, Americká Samoa, Tokelau, Federativní státy Mikronésie (Yap, Chuuk, Pohnpei, Kosrae), Nirue, Kiribati, Nauru, Pitcairn, Palau, Sv. Helena, Tonga a Tuvalu. Kromě ostrova Sv. Heleny se všechna tato vzdálená území nacházejí v Tichém oceánu. Ani to, že se na jejich území covid-19 nevyskytl, nám neumožňuje pochybovat o pandemickém charakteru nákazy, a to jak na úrovni zdravotnické, tak politické. Jedná se o globální fenomén a v globalizovaném světě to znamená, že se pandemie týká každého člověka. Sociální nauka církve nám připomíná, že se jakákoliv globální záležitost „týká osudu lidstva“.⁵

Z úhlu pohledu humanitních věd, které na rozdíl od věd přírodních mohou dát prostor lidským emocím, představuje tato globální událost obrovskou výzvu. Tato výzva spočívá ve snaze najít prvky společné všem, které by lidstvu jako celku umožnily přijmout nebezpečí spojená s pandemií a vědomě se připravit na budoucnost, na tzv. „dobu po-pandemickou“. Taková výzva je ovšem obtížnější o to více, že – obecně vzato – předpokládá spolupráci, a tedy vyžaduje společný postup. Otázkou ovšem je, jaký postup máme zvolit v časech, kdy se pokoušíme žít bez přímého sociálního kontaktu. V tomto příspěvku nastíním strategii sestávající ze tří kroků: 1. rozpoznání zastí-

2 „Los exégetas del virus nos dijeron ufanamente que de la pandemia íbamos a salir fortalecidos, mejores y más unidos. Aún sin ver la luz al final de túnel, lejos de robustecernos, nos hemos debilitado como cuerpo social, en nuestros derechos, anhelos y expectativas vitales. En este entorno, se encarnaba un *revival* de la peste en pleno siglo XXI“ Manuel Lázaro PULIDO; Juan A. GÓMEZ GARCÍA y Raúl CANCIO FERNÁN-DEZ (ed.), *La pandemia del miedo: pánico, poder y derecho durante la crisis de la Covid-19*, Colección Ciencias Jurídicas, Madrid: Sindéresis – Universidad Bernardo O'Higgins Ediciones, 2020, s. 1. Viz také Giorgio AGAMBEN, *Sopa de Wuhan*, La Plata: Amadeo Editor, 2020; Keith LOWE, *The Fear and the Freedom*, London: Penguin Books, 2017; José Luis MOLINUEVO, *Humanismo y nuevas tecnologías*, Murcia: CENDEAC, 2009.

3 V této souvislosti postačuje vybavit si všechny ukázky mezilidské solidarity, jež se spontánně objevily během prvních měsíců pandemie prakticky v každé zemi na světě.

4 Srov. © Worldometer, <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries>, citováno dne 05. 03. 2021, 23:40.

5 Papežská rada *Justitia et Pax*, *Compendium sociální nauky církve*, 2004, §16.

racích manévrů; 2. nalezení *via media* etického souladu; 3. obnova naděje a životních podmínek. Základní pilíře této strategie jsou obsaženy v nařízení Světové zdravotnické organizace z roku 2007 nazvaném *Ethical Considerations in Developing a Public Health Response to Pandemic Influenza*.⁶ Z názvu dokumentu je zřejmé, že se daný dokument nezaměřuje na mapování vzniku pandemie z lékařského hlediska, ale jeho účelem je vytyčení strategického postupu v každodenních situacích, jež mohou během pandemie nastat. Jedná se tedy o dokument zaměřený na etiku. Všeobecný teoretický základ celého dokumentu přitom tvoří prvky, na něž byl opakovaně kladen důraz také v naší současnosti, například správné informace týkající se příčiny pandemie, náležitá síť mezinárodní spolupráce mezi nejrůznějšími vládami za účelem společného (a sdíleného) postupu, spravedlivá strategie garantující zdraví a svobodu obyvatel, pečlivé zvážení specifických potřeb jednotlivých národů za zachování mezinárodních protokolů. Co se týče těchto varování, je třeba říci, že jsme byli opakovaně svědky rozličných názorů a představ na řešení pandemie, jejichž přístupy se ve vztahu ke svobodě víceméně pohybovaly na škále mezi přístupy libertariánskými a restriktivními.

2. Tříkroková strategie: Zastírací manévry, etický soulad, naděje

Krok 1. Ve spletné síti názorů a návrhů je třeba nejprve rozlišit názory adekvátní od neadekvátních výhradně s ohledem na jediný předložený cíl: čelit pandemii, vyřešit ji a znovu umožnit lidem žít tak, jak žili před šířením viru. Jinými slovy, musíme si uvědomovat existenci zastíracích manévrů. V první řadě je třeba určit, co je předmětem takových zastíracích manévrů. Zaprve se jedná o oblasti politiky, administrativy a ekonomie, které mají zajistit přežití národa. Proto jsou považovány za oblasti, v nichž je pandemie zneužívána jako výmluva, jež má ospravedlnit opatření, která by za jiných okolností nebyla populární a která pokřívují lidskou důstojnost.⁷ Od jednotlivých představitelů těchto oblastí se skutečně očekává, že vytyčí jednoznačný a globálně sdílený směr s cílem určit společensko-ekonomický dopad pandemie. Nicméně, tyto cíle jsou stále výsledkem pouhé demokratické dohody jedinců, a tedy jsou pouze sekundárním produktem národa chápaného jako souhrn občanů v něm žijících. Vlády, úředníci i ekonomové navíc musí zachovávat pokyny nadnárodního společenství, jež se pokouší krizi zvládnout, v případě onemocnění covid-19 se jedná o WHO. Výše zmíněný dokument z roku 2007 navrhuje jednotlivým národům odpovědět si při plánování postupu na sadu otázek: „Kdo bude mít přednostní přístup k medikaci, vakcínám, lůžkům na jednotkách intenzivní péče v případě, že bude těchto základních potřeb nedostatek? Jaké jsou povinnosti zdravotníků tváří v tvář pandemii s ohledem na vlastní zdraví a zdraví svých blízkých? Lze se k opatřením, jakými jsou dohled, izolace, karanténa a společenský odstup, uchýlit takovým způsobem, který by respektoval mravní normy? Jaké povinnosti mají jednotlivé státy vůči sobě navzájem, s ohledem na pravidla pro zvládnutí epidemie chřipky a snah na ně reagovat?“⁸

Neměli bychom se nechat zmást poznámkami nejrůznějších zpátečníků útočících bezprecedentním způsobem na představitele veřejných institucí. Tito představitelé nejsou ti, k nimž bychom měli upínat svou pozornost. Nezabývají se ničím jiným než vzájemnou nevraživostí s cílem uchovat si pozice ve veřejném životě. Na jedné straně je jejich role jasná, na druhé straně role lidí, které reprezentují, zůstává mlhavě neurčitá a často se stávají předmětem spekulací a jejich činy bývá-

6 Dokument ke stažení na https://www.who.int/csr/resources/publications/WHO_CDS_EPR_GIP_2007_2c.pdf.

7 Srov. PULIDO, *La pandemia...*, s. 15–65.

8 WHO, *Ethical Considerations in Developing a Public Health Response to Pandemic Influenza* (on-line), available from https://www.who.int/csr/resources/publications/WHO_CDS_EPR_GIP_2007_2c.pdf, s. 1, citováno dne 25. 02. 2021.

jí desinterpretovány. Proto je tak důležité bránit se nejednodušším zastíracím manévřům, jejichž předmětem jsme my sami, kteří jsme byli bez jakékoliv předchozí zkušenosti vrženi do situace, jíž právě procházíme; kteří nemáme možnost jakkoliv vyjádřit vlastní strach a existenční nepohodlí tváří v tvář této „nové věci“. Musíme znovu přehodnotit vlastní život a realitu, jež nás obklopuje, změnit náhled a pokusit se pochopit, kým jsme v horizontu pandemie. Soraj Hongladarom k tomu poznamenává: *Je jen obtížně představitelné, že se kolem nás odehrává pandemie zabíjející stovky tisíc životů a potenciálně ještě více. Zdá se, že ti z nás, kteří nepracují ve zdravotnictví, podleli iluzi, že za současného pokroku medicíny a úrovně znalostí v oblasti veřejného zdraví [...] může být jakákoliv lokální epidemie zvládnuta během krátké doby a ohrozit jen pár tisíc lidí [...]. Soustředme se nejprve na to staré. Po celém světě dochází k tomu, že jednotlivé země přijímají různé strategické postupy. To podle mě není nic překvapivého vzhledem k odlišnému způsobu uvažování a rozdílné kultuře jednotlivých národů [...]. A co to nové? Kromě samotného faktu, že virus a nemoc, již způsobuje, jsou pro vědu čímsi novým, nám pandemie také odhalila, že existuje nepřeberně věcí, s nimiž jsme se dosud nesetkali.*⁹

Tato pandemie před nás staví nové výzvy, přinášející s sebou další výzvy. Zakoušíme dva aspekty lidské existence, o nichž jsme dosud uvažovat nemuseli. Mám na mysli porovnávání odlišných systémů zdravotní péče různých zemí, které je zároveň třeba nějakým způsobem zkoordinovat, a nové zkušenosti jedinců nacházejících se v hraničních životních situacích. Zatímco první zmínovaný aspekt lze do jisté míry vyřešit srovnáním s minulými událostmi podobného druhu (i lokálními), druhý si zasluhuje větší pozornosti. Máme totiž co do činění s něčím, s čím jsme se dosud nesetkali. Nevědomost týkající se tohoto dosud neviděného, avšak zároveň nebezpečného, nás má k tomu, abychom vůči viru zaujali postoj, který můžeme nejlépe definovat slovy Soerena Kierkegaarda jako „bázeň a chvění“. Náš vztah k viru lze nejlépe vystihnout jako naprosté podřízení se. Pokud na něj navíc nahlédneme jako na cosi všudypřítomného, pak nás tento virus bude neustále pronásledovat. Pandemie tak není pouze otázkou zdraví, ale stává se skutečnou mravní otázkou a potvrzuje tak to, čeho se ve svém článku obával Hongladarom. Důsledky tohoto problému jsou zajímavější, než by se mohlo zdát, vezmeme-li v úvahu lidskou svobodu volby. Člověk se buď může zcela ztotožnit s pokyny národních a nadnárodních institucí (ať už na základě rozumné úvahy nebo ze strachu), nebo je vědomě odmítat. Tím ale vytváří další potíže jak na poli etiky, tak na poli zdravotní péče a také otevírá cestu dalšímu šíření viru.

Existují dva přístupy. Jeden virus podceňuje a druhý jej přeceňuje. V prvním případě si člověk připadá viru nadřazený, neboť se jedná o entitu bez rozumu, která tedy není schopna pochopit lidské obranné mechanismy. Člověk je tudíž schopen překonat jakékoliv překážky, které se staví mezi něj a jeho realizaci. V druhém případě se člověk domnívá, že dosud plně nepronikl do tajů přírody, podřídí se viru a prohlásí, že je zcela nemožné, aby se lidstvo navrátilo do před-pandemického stavu. Je dlužno poznamenat, že oba přístupy mají své pro a proti, které jsou docela pochopitelné. V případě podhodnocování se lidé domnívají, že uvolnění opatření bude mít pozitivní dopad na lidské životy: přítomný i budoucí příjem vzroste, sníží se nezaměstnanost,lepší se psychické zdraví (snížení četnosti tendencí k sebevraždě a pocitů opuštěnosti), lidé si uchovají důvěru ve vládu a obnoví se vzdělávací proces. Na druhé straně takové uvolnění zapříčiní nárůst úmrtí způsobených covidem-19 a následně také dalších onemocnění v důsledku přeplnění nemocnic. Navíc s nárůstem mobility lidí také narůstají vedlejší důsledky spjaté s pohybem lidí po této zemi: dojíždění, globalizace, nehody, znečištění. Při bližším pohledu se zdá, že všechny tyto

9 Soraj HONGLADAROM, *Ethics and COVID-19: What's Old and What's New* (on-line), dostupné na: <https://medium.com/@sonamsangbo/ethics-and-covid-19-whats-old-and-what-s-new-39e9967b8db8>, citováno dne 25. 02. 2021.

věci byly, dle různých zdrojů,¹⁰ dobré pro planetu, již obýváme, a pro všechny její obyvatele, ať už byly více či méně racionální. Proto by bylo lepší upřednostnit pandemický risk. Zpříšňování opatření potenciálně sníží čas uzávěr a přispěje ke snížení oběhu viru, ale opět, nijak se nevyporádá s následky. Nelze snad tváří v tvář tomuto scénáři, podle nějž je buď všechno pozitivní, nebo všechno negativní, nalézt nějakou střední cestu, která by respektovala sociální život jednotlivců ve společnosti a zároveň chránila a budovala jejich budoucnost?

Krok 2. V tomto směru nám může pomoci Richarch Layard. Ten ve své studii *When to release the Lockdown*¹¹ poznamenává, že přístup k viru nemusí být dualistický. Člověk si nemusí nutně vybrat jednu ze stran, ať už tu, která se viru bojí, nebo tu, která se jej nijak neleká. Studie, kterou vypracoval sám Layard v rozmezí ledna až května 2020 v Anglii, ukazuje, že osobní uspokojení a pocit dobrého žití dosáhl svého vrcholu v okamžiku, kdy vláda po krátkém období lockdownu žádnou další uzavírku nezavedla. Následně od dubna 2020 se zaváděním dalších omezení zakoušeli Britové naději a měli k životu pozitivnější přístup. To pravděpodobně naznačuje, že když jedinci cítí podporu a je jim naznačena možnost změny přístupu, znovu se dají do pohybu a začnou být opět aktivní bez ohledu na svůj osobní přístup k pandemii.

Máme-li tedy nalézt mravně přijatelnou cestu, zdá se nezbytné přejít od společenského typu „zvládání pandemie“ k typu osobnímu.¹² To znamená, že je nezbytné postarat se o člověka, o jedinečnou lidskou bytost. Zaprvé musí být nejprve vyňat ze společnosti, do níž patří, a následně znovu-integrován do kontextu, v němž žije. Zároveň je třeba, aby pochopil zodpovědnost, která na něm leží. Proveditelnost takové změny cíle ve zvládání situace se nám nabízí reinterpretací klasického schématu sociální pomoci podporované sociální naukou církve.

Jak je známo, sociální nauka církve se zakládá na čtyřech principech (důstojnost, obecné dobro, subsidiarita a solidarita) a čtyřech hodnotách (pravda, spravedlnost, svoboda, láska). Jednota těchto principů a hodnot v souladu s normami a tradicemi dané společnosti a jejích mezinárodních vztahů jedincům znovuotevívá možnost žít důstojným životem a jednat správně v souladu s tím, co je spravedlivé a vznešené.¹³ V běžných společenských podmínkách vytváří rozpoznání důstojnosti každého jedince pojem solidarity, na základě nějž má každý jedinec zodpovědnost za bližního, který se dostal do svízelné situace a o kterého se může postarat. Pojem solidarity je vnitřně spjat s principem subsidiarity, podle nějž je vztah vzájemné pomoci ustanoven mezi různými částmi společnosti. Lidská spolupráce na základě solidarity a subsidiarity vytváří obecné dobro. To dále umožňuje, aby se jednotlivé části společnosti podílely na dobrém životě, a to jak na národní, tak také mezinárodní úrovni. Toto vše se řídí principem pravdy, spravedlnosti, svobodného a láskyplného jednání založeného na lásce k bližnímu, jež je typem lásky odlišujícím nás od ostatního stvoření jako imago Dei.

V takových společenských podmínkách, jako jsou ony vytvořené pandemií, je mnohem plodnější tento proces otočit, ačkoliv standardně pohyb směřuje od jedince ke společnosti. V pandemické době je třeba jedinci vštípit, co může udělat proto, aby svému okolí skutečně prospěl. Z toho dů-

10 Zde jsou volně dostupné zdroje ke každému aspektu pandemie: https://www2.brill.com/COVID-19_Collection?fbclid=IwAR01ZfjObYL7Jl1VMt6ho7H6CCf6gFY4vNPt3h8GHvH4zXVS52ra5MjeR8Q; https://www.nejm.org/toc/nejm/382/13?query=article_issue_link&fbclid=IwAR2iH1yFT76Tl4z9zj1Ocvr_aPvezoq7x7DF7mN75otrFLdHU1kwPOwLbP4; https://taylorandfrancis.com/coronavirus/?utm_source=website&utm_medium=banner&utm_campaign=B003164_mr2_2cx_6dp_d656_coronavirus&fbclid=IwAR0FOLjymUJs_eO4quV8D7-rnI72EeIOG_X31y_cEncvYQ_DvoS5PuqaPwA. Ze všech uvedených odkazů bylo čerpáno v časovém rozmezí 12/2020 – 02/2021.

11 Srov. Richard LAYARD, *When to Release the Lockdown* (on-line), dostupné na: <https://www.iza.org/publications/dp/13186/when-to-release-the-lockdown-a-wellbeing-framework-for-analysing-costs-and-benefits>, citováno dne 25. 02. 2021.

12 Jak se vyrovnat s pandemií srov. Sarah BANKS, *Ethics and Values in Social Work*, London: Palgrave MacMillan, 2012; Lester PARROTT, *Values and Ethics in Social Work Practice*, Wadenswil: Learning Matters, 2010.

13 Srov. James KOMBO, *The Doctrine of God*, Leiden: Brill, 2007.

vodu není ani tak důležité, jestli jednotlivec virus podceňuje nebo přeceňuje. Mnohem důležitější je jednat takovým způsobem, který společnost, v níž daný člověk žije, podpoří a přispěje k její obnově. Obrácení onoho schématu tedy vede jedince k pochopení toho, že nejdůležitější věcí je dobro celé společnosti, které je též dobrem obecným, na němž mají všichni podíl a které umožňuje, aby všechny části společnosti vůči sobě zachovávaly princip subsidiarity. Jakmile jsme zavedli princip subsidiarity, bude snazší prožívat solidaritu s našimi bližními, neboť každý vztah solidarity je podpořen vzájemnou sociální pomocí. Každá společnost tedy sestává z jedinců, kteří si jsou vědomi svého významu pro společnost a jsou schopni sdílet způsob jednání. Veškerá snaha v boji s virem pak bude mít náležitou podporu jednotlivých členů společnosti, a to zejména co se správy veřejného blaha a veřejných míst týče:

Dobro všech společností → obecné dobro → subsidiarita → solidarita → důstojnost (všech společností)

Toto obrácení schématu nachází podporu ve vyjádřeních WHO, která nalezneme v dokumentech o etice během pandemie, protože „*plánování připravenosti na pandemii chřipky zahrnuje vyvažování potenciálních konfliktů mezi osobními a společenskými zájmy. V krizových situacích mohou být osobní lidská práva a občanské svobody omezena ve prospěch veřejného zájmu. Nicméně, jakákoliv strategie by měla zahrnovat prvky ochrany osobních práv. Opatření, která omezují jak osobní, tak občanská práva, musí být nezbytná, rozumná, proporční, spravedlivá, ne-diskriminační a v plném souladu s národním a mezinárodním právem.*“¹⁴

Tato perspektiva nás přivádí k třetímu bodu našeho návrhu, tj. k obnově důvěry a životních podmínek.

Krok 3. Po představení strategie přístupu k lidským právům během pandemie, jež musí neustále vyvažovat potřebu zachovat svobodu jedince a zároveň jej vést k přijetí snah zaměřených na veřejné blaho, je také třeba poskytnout člověku naději na obnovu života již během pandemické vlny jako takové a zároveň začít dopředu chystat podmínky umožňující následný návrat k pre-pandemickému způsobu života. Tento proces sestává z pěti na sebe navazujících kroků: sociální uvědomění, právo na zdraví, pochopení pro zoufalství, ocenění odolnosti, podpora rozvoje.

V první fázi „rozvoje sociálního uvědomění“ musí být každému jedinci jasné, jaké strategie mohou být uplatněny za účelem zabránění šíření nákazy, a musí vědět, jaká je jeho role. Jedná se o fázi programovou, během níž je třeba zavést proces sdílení a vzájemné pomoci mezi jedincem a zbytkem společnosti ve víře v to, že společnost musí přežít pandemickou událost, a proto potřebuje spolupráci všech svých členů.

V druhé fázi „práva na zdraví“ je třeba ukázat, že hlavním cílem zdravotnické odpovědi na pandemii je snaha uzdravit každého. Společnost je v bezpečí jen tehdy, když je v bezpečí každý z jejích členů. Nemůže existovat žádný partikulární zájem na straně nějaké sociální skupiny. Cílem je uzdravit všechny skrze proces solidarity a subsidiarity, k němuž mají přispět všichni ostatní partneři ze společnosti. Tento mechanismus se neuplatňuje pouze na národní, ale také na mezinárodní úrovni, kde roli „jedinců“ přebírají jednotlivé národní státy. I tyto národní státy mají právo na zdraví a na plné uzdravení. Důležitost tohoto přístupu je podtržena samotnou definicí pandemie a také faktem, že v globalizovaném světě nejsou hranice mezi jednotlivými národy zcela zřejmé.¹⁵ Třetí fáze „uvědomění si zoufalství“ je pravděpodobně fází nejdůležitější a rozhodnou. Souvisí

14 WHO, *Ethical Considerations in Developing a Public Health Response to Pandemic Influenza* (on-line), citováno dne 25. 02. 2021, s. 3.

15 Srov. Judith ASHERT, *The Right to Health*, Leiden: Brill, 2010.

totiž s nadějí, „etickou metodou“ umožňující nám lépe porozumět sobě samým i druhým, a to jak v přítomnosti, tak v budoucnu. Umožňuje nám „znovu objevit sebe sama“.¹⁶ Lze samozřejmě vznést jednoduchou námitku založenou na pozorování našeho každodenního života v době pandemie: s postupujícími lockdowny zaváděnými ve jménu zdravotnické krize jsme zbavováni jakékoliv svobody a jediné, v co můžeme doufat, je jídlo, dostupné léky a hezké počasí na procházku. V tomto kontextu není schopnost uchovat si naději ničím snadným, a to zejména v okamžiku, kdy se nám v souvislosti s rozvojem pandemie dostane každý den další dávky nejistoty. Vzhledem k tomu, že je naše naděje často motivována nejistotou, je tato naděje do jisté míry lichá. Formálně bychom to mohli vyjádřit následujícím způsobem:

1. S touží po p.
2. S věří, že p je možné.
3. S si není jist ohledně p.

A jedinec, který doufá, že se něco přihodí (v tomto případě v konec pandemie a návrat k pre-covidovému normálu), disponuje vírou, že k takové události skutečně může dojít. Nicméně, vzhledem k tomu, že kýžená událost obsahuje jistý díl nejistoty (člověk netuší, kdy pandemie skončí), automaticky zneplatňuje celý proces uchování si naděje a zařízení se podle této naděje. Za účelem uchování si naděje je tedy zaveden čtvrtý faktor: nutnost učinit naději smysluplnou.

4. S věří, že odpovídající determinační faktor je dobrý.

Jedinec si musí uvědomit, že uvedení determinačního faktoru, což je výčet činností umožňujících zmírnění a postupnou eliminaci pandemie, je zásadní, pakliže se má společnost s pandemickou krizí vyrovnat. Pouze tímto způsobem, poskytnutím smysluplné naděje člověku, který je zároveň schopen vidět, že veškerá jeho osobní strádání způsobená nejrůznějšími omezeními jsou v boji s pandemií zcela zásadní, může způsob osobního zvládnutí situace přinášet nějaké zadostiučinění. Je tedy třeba obrátit nejistoty jedince v porozumění. Pouze tímto způsobem nebude mít jedinec potíže starat se o druhé a také nechat druhé, aby se postarali o něj, neboť si bude plně uvědomovat význam vlastních myšlenek a činů pro pokrok společnosti v boji s pandemií.

Tím se přesouváme k páté fázi, „ocenění odolnosti“. V tomto případě to znamená ocenění schopnosti společnosti vzpamatovat se ze ztrát utrpěných během pandemie. V následujícím období se totiž jedinci budou cítit téměř zaskočení možností vrátit se k běžnému, každodennímu, společenskému chování, a proto bude nezbytné pečlivě sledovat způsoby návratu k běžnému životu. S tím se pojí jedna věc. Je třeba dát pozor na možnost rozvoje post-traumatického stresu, typického pro „méně humánní“ okamžiky lidské historie, jež se čas od času objeví a rovněž přerušují normální běh našich životů.

V šesté fázi musíme zcela nutně podněcovat další rozvoj. To se zdá být samozřejmé a očividné v kontextu neustálého rozvoje, ale na tomto místě mám na mysli něco trochu jiného. Může se stát, že si někteří jedinci, postavení před možností přispět k obecnému dobru vlastní společnosti, nebudou schopni představit pozitivní vyústění. Jedná se o scénář „Co kdyby...?“ Může se stát, že jedinec uvízne mezi stavem „liché naděje“ a strachem z opakování se „nových pořádků“. Takový člověk nebude s to vymanit se z duality „přeceňování/podceňování“ viru. Takový člověk tedy musí být motivován o to více tím, že se důraz bude klást na pozitivní přínos „smysluplné naděje“.

16 Janette MACDONALD, *The Resilience of Hope*, Amsterdam: Rodopi, 2010, s. 4.

Dovětek 1: Hlavní výhody předkládaného návrhu

Tříkroková strategie:

- Krok 1: Rozpoznat zastírací manévry
  - Problém 1: lidská odpověď na pandemii – přeceňování nebo podceňování nebezpečí.
  - Řešení: nalézt *via media*, díky níž se člověk nebude muset soustředit na nebezpečí, ale na jedince.
- Krok 2: Nalézt *via media* etické *Concordia*
  - Problém 1: zhodnocení dopadu lockdownů na jedince a společenské blaho.
  - Řešení 1: rozpoznání strategií, jimiž se jedinci i společnost snaží situaci zvládnout – od společenské roviny k osobní.
  - Řešení 2: převrácení křesťanské sociální etiky na dráze jedinec – společnost.
    - Klasické schéma: důstojnost každého jedince → solidarita → subsidiarita → obecné dobro → blaho každé společnosti.
    - Opačné schéma: blaho každé společnosti → obecné dobro → subsidiarita → solidarita → důstojnost (každé společnosti).
- Krok 3: Obnova naděje a životních podmínek
  - Problém 1: jak se navrátit k pre-pandemickému způsobu života.
  - Řešení 1: obnovit naději a život v pěti po sobě jdoucích fázích.
    - Fáze 1: Společenské uvědomění na straně jedince.
    - Fáze 2: Právo na zdraví pro každého.
    - Fáze 3: Od zoufalství ke smysluplné naději.
    - Fáze 4: Obnova života a ocenění odolnosti (jedinců i společnosti).
    - Fáze 5: Brát v úvahu existenci komplikovaných, nejhorších možných scénářů („Co kdyby...“).

***

Soubor těchto šesti fází před nás staví tři zásadní otázky týkající se možností, jež máme k dispozici k obnově staro-nové společnosti. Zaprvé, jak regenerační proces ovlivňuje sociální, ekonomický a politický rozměr dané společnosti? Zadruhé, jakým způsobem interagují a spolupracují společnosti zasažené pandemií s úřady v období přechodu od úlevy k uzdravení? Zatřetí, do jaké míry může proces obnovy zasáhnout životy přeživších?

Co se naděje týče, musíme nutně zaujmout kantovský přístup, nebo se i nyní můžeme pokusit rozvinout úspěšné strategie na překonání pandemie? Tento příspěvek se pokusil jednu z takových možných strategií nastínit. Tento postup je přitom z části výsledkem autorových osobních úvah a z části se opírá o již existující mikro-teorie. Bohužel, situace se bez ustání vyvíjí. Jakékoliv možné řešení tím ztrácí na exaktnosti a staví před nás úkol neustále na tyto změny reagovat a měnit náš přístup. Nicméně, při bližším pohledu se právě tento rys může ukázat jako silná stránka celé situace. Bez ohledu na to, jak rychle je virus schopen mít na biologické úrovni náskok, my vždy najdeme způsob, jak se přizpůsobit dění kolem sebe (opomím otázku vakcín, které v našem boji snad jako jediné mohou být skutečně rozhodujícím prvkem).

Kontakt

Emanuele Lacca, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Kněžská 8, 370 01 České Budějovice

lacca@tf.jcu.cz